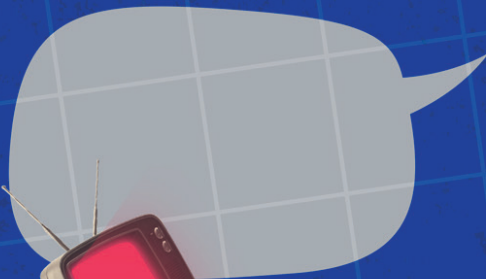




Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education



Komentari na portalima - gdje su granice? - vodič za moderatore -



Kingdom of the Netherlands

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 **Norway**



KOMENTARI NA PORTALIMA – GDJE SU GRANICE?

– vodič za moderatore –

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)



Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Urednica:

Daliborka Uljarević

Autori:

Nikola Mugoša
Siniša Gazivoda

Saradnik na publikaciji:

Damir Suljević

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Tiraž:

100 komada

ISBN 978-9940-44-037-4

COBISS.CG-ID 19244292

Vodič je dio projekta projekta „Mediji za mene!“, koji CGO sprovodi uz podršku ambasade Kraljevine Holandije, ambasade Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju njemačkog Maršalovog fonda SAD (BTD).



Kingdom of the Netherlands

B | T | D

The Balkan Trust
for Democracy

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

 Norway

Sadržaj ovog vodiča je isključiva odgovornost CGO-a i ni na koji način ne može biti interpretiran kao zvanični stav ambasade Kraljevine Holandije, ambasade Kraljevine Norveške ni Balkanskog fonda za demokratiju njemačkog Maršalovog fonda SAD (BTD).

Komentari na portalima- gdje su granice?

- vodič za moderatore -

Podgorica, 2021.

Sadržaj


| | |
|---|-----------|
| UVOD | 5 |
| ISTORIJSKI RAZVOJ | 7 |
| MEĐUNARODNI IZVORI | 8 |
| NACIONALNI OKVIR | 12 |
| DVA ASPEKTA MODERACIJE KOMENTARA | 20 |
| PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA | 22 |
| SEMAFOR OCJENE KOMENTARA | 28 |

Uvod

Proces digitalizacije medija koji je rezultirao pojavom internet portala uslovio je otvaranje niza pitanja koja se odnose na slobodu izražavanja. Naime, pojavom interneta rapidno je povećana dostupnost i količina informacija, ali je to sa sobom donijelo i izvjesne zloupotrebe. Digitalizacija je iz korijena promijenila način komunikacije i doprinijela da svako ko ima internet pristup bude akter u online prostoru. Tako su tradicionalne medijske koordinate, pojavom internet portala, zamijenjene sistemom masovnog učešća zainteresovanih korisnika interneta i njihovog uticaja na širenje informacija.

Pitanje komentara na internet portalima još uvijek je nedovoljno regulisano u međunarodnom normativnom okviru. Ipak, interesovanje za regulacijom komentara na internet portalima intenzivirano je zbog sve masovnijeg kreiranja štetnih i nezakonitih sadržaja. Naime, medijski pluralizam na koji je značajno uticala pojava internet portala, doprinio je ne samo slobodnom i većem protoku informacija, već i zloupotrebi interneta. Mogućnost dijeljenja sadržaja sa drugim korisnicima i postavljanje komentara promijenila je prirodu konzumacije medija i pasivnim korisnicima dala mogućnost kreiranja vidljivog sadržaja, a time i uticaj. Pojava internet portala i mogućnost postavljanja komentara na istima, predstavljala je istinsku revoluciju u medijskom okruženju koja je doprinijela do tada nezabilježnom konceptu slobode na internetu. Ipak, sa sobom je donijela brojne izazove koji se tiču mogućnosti olakšane distribucije dezinformacija, širenja govora mržnje, itd.

Nepostojanje uniformnog odgovora na međunarodnom planu u vezi postavljanja komentara na internetu djelovalo je stimulatивно za partikularne prakse u vezi ovog pitanja. Tako online mediji nemaju jedinstven sistem registracije korisnika, pa se mnogi pojedinci pod okriljem anonimnosti osjećaju sigurno od moguće lične odgovornosti za dijeljenje neadekvatnog sadržaja. Takođe, ne postoji jedinstvena praksa kada je u pitanju moderacija komentara. Oni mediji koji su se opredijelili za sistem premoderacije obezbjeđuju da svaki komentar, prije nego bude postavljen, mora biti odobren od strane ovlašćenog lica. S druge



strane, postmoderacija znači da se opravdanost komentara cijeni nakon njegovog postavljanja, odnosno da ne postoji prethodni filter odobrenja.

Ovakav razvoj informaciono komunikacionih tehnologija koji su od korisnika napravile i kreatora medijskog sadržaja iziskuju od medija dodatne resurse kako bi se spriječila zloupotreba slobode izražavanja. Ti resursi podrazumijevaju angažovanje edukovanih pojedinaca koji prepoznaju često tanku granicu između slobode izražavanja i njene zloupotrebe. Budući da povećana interakcija korisnika u dijeljenju komentara znatno širi uticaj medija, što se povoljno reflektuje i na finansijsku poziciju istih, mediji moraju pokazati primjeren stepen društvene odgovornosti upravo kroz ulaganje u kadrovske resurse koji mogu odgovoriti ovom izazovu.

Dodatno, savremeni medijsko informacioni prostor već je dostigao određene standarde koji se tiču brzine i načina dijeljenja informacija, te bi bilo krajnje anahrono očekivati od internet portala da u ovom dijelu imaju isti pristup kao tradicionalni mediji. Upravo su portali doprinijeli dvosmjernoj komunikaciji, a postavljanje komentara unaprijedilo kvantitativnu i kvalitativnu dimenziju konzumacije medijskog prostora. Zbog toga je potrebno ustanoviti adekvatne alate, koji će, sa jedne strane, obezbjediti slobodu izražavanja ali i mehanizme sprječavanja njene zloupotrebe, a što sa druge strane ne treba biti na štetu dostignutog nivoa pluralizma medijskog sadržaja i brzine širenja informacija.

Regulacija postavljanja komentara na internetu sigurno će biti predmet brojnih rasprava, ali i novi test za slobodu izražavanja u izmijenjenom medijskom okruženju.

Ovaj vodič identifikuje postojeći međunarodni i nacionalni pravni okvir, kao i relevantnu praksu Evropskog suda za ljudska prava. Primarno je namijenjen pojedincima angažovanim na moderaciji komentara na internet portalima, ali može biti koristan i drugim zainteresovanim kategorijama.

Istorijski razvoj

Kao što je napomenuto u uvodnom dijelu, pravo postavljanja komentara na portalima u korelativnom je odnosu sa slobodom izražavanja. Naime, otvorena pitanja koja se tiču odgovornosti, ali i granice između slobode izražavanja i njene zloupotrebe, zahtijevaju prethodnu analizu slobode izražavanja.

Začetke prava na slobodu izražavanja moguće je identifikovati, još u XVIII vijeku, sa prvim građanskim revolucijama u Evropi koje su inicirane potrebom afirmacije ljudskih prava. Naime, neki od ovih dokumenata, kao što su francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, američka Povelja o osnovnim pravima, ali i Prvi amandman na Ustav Sjedinjenih američkih država, sadržali su odredbe koje se odnose na slobodu izražavanja.

Ipak, tek je postratovska era, XX vijeka, donijela sistematske garancije prava na slobodu izražavanja. Može se nedvojbeno konstatovati da su multilateralne organizacije imale dominantnu ulogu u afirmaciji kako ljudskih prava uopšte, tako i prava na slobodu izražavanja.

Pojava interneta i mogućnost trećih strana da aktivno učestvuju u dijeljenju medijskog sadržaja usložila je medijsku interakciju. To je dovelo do novih izazova u regulaciji postavljanja komentara na internetu i tumačenja slobode izražavanja. Imajući u vidu obim medijske interakcije na ovaj način, opravdano bi bilo očekivati uniformniji pristup ovom pitanju.

Međunarodni izvori

Tijesna veza između demokratije i ljudskih prava učinila je da ljudska prava zauzimaju važno mjesto u konceptu najznačajnijih organizacija za saradnju između država na globalnom i regionalnom nivou. Upravo stoga, najvažniji dokumenti donijeti na nivou ili pod okriljem tih organizacija bave se ljudskim pravima. Ovi međunarodni dokumenti promovišu i/ili štite slobodu izražavanja, pa se u pravnoj teoriji i praksi za nju nerijetko kaže da predstavlja *kamen temeljac demokratije* koji daje "glas" svim drugim ljudskim pravima i tako omogućava njihovo uživanje i zaštitu.

Slobodu izražavanja, između ostalih, promovišu Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Povelja Evropske unije o osnovnim pravima, itd.

Ovi instrumenti međunarodnog prava imaju raznoliku pravnu prirodu, pa samim tim i različite domete.

Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila je kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije kako bi svaki društveni činilac težio da učenjem i vaspitavanjem doprinese poštovanju ovih prava i sloboda, kao i da postupnim unutrašnjim i međunarodnim mjerama obezbijedi njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih teritorija koje su pod njihovom upravom. Značaj Univerzalne deklaracije je i činjenici da se radi o prvom međunarodnom instrumentu globalnog karaktera na temu ljudskih prava. No, njen domet je ograničen jer više proklamuje, nego što neposredno štiti ljudska prava, a sama učinkovitost joj usko vezana za snagu autoriteta koji Ujedinjene nacije imaju kao organizacija.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.godina)

Član 19.

Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi obaveštenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, takođe pravni instrument Ujedinjenih nacija, predstavlja sljedeću etapu u razvoju ljudskih prava na globalnom nivou. Za razliku od Univerzalne deklaracije, Međunarodni pakt je kroz proces ratifikacije našao mjesto i u nacionalnim pravnim sistemima država članica Ujedinjenih nacija. Osim toga, Međunarodni pakt predviđa osnivanje posebnog Komiteta kojem će države članice podnositi izvještaje o preduzimanju mjera radi postizanja željenog nivoa zaštite ljudskih prava normiranih u tom dokumentu. Takođe, postoji mehanizam po kojem država članica može obavijestiti Komitet da druga članica ne ispunjava obaveze iz Međunarodnog pakta.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.godina)

Član 19.

1. Niko ne može biti uznemiravan zbog svojih mišljenja.
2. Svako lice ima pravo na slobodu izražavanja; ovo pravo bez obzira na granice, podrazumijeva slobodu iznalaženja, primanja i širenja informacija i ideja svih vrsta, u usmenom, pismenom, štampanom ili umjetničkom obliku, ili na bilo koji način po slobodnom izboru.
3. Ostvarivanje sloboda predviđenih u tački 2. ovog člana obuhvata posebne dužnosti i odgovornosti. Sljedstveno tome, ono može biti podvrgnuto izvjesnim ograničenjima koja moraju, međutim, biti izričito određena zakonom, a potrebna su iz razloga:
 - a) poštovanja prava ili ugleda drugih lica;
 - b) zaštite državne sigurnosti, javnog reda, javnog zdravlja i morala.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), kao instrument regionalnog karaktera koji se odnosi na članice Savjeta Evrope, ima posebno mjesto. Naime, EKLJP uvodi Evropski sud za ljudska prava, kao stalno tijelo nadzora nad primjenom odredaba Konvencije, kojem se osim država članica Savjeta Evrope mogu obratiti i pojedinci podnošenjem predstavke protiv država članice na čijoj teritoriji smatraju da im je povrijeđeno pravo garantovano Konvencijom. Konvencija ima pravni karakter međunarodnog ugovora i kroz proces ratifikacije ona dobija ulogu i u nacionalnim pravnim sistemima, o čemu će u daljem tekstu biti više riječi.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950.godina)

Član 10.

Sloboda izražavanja

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.

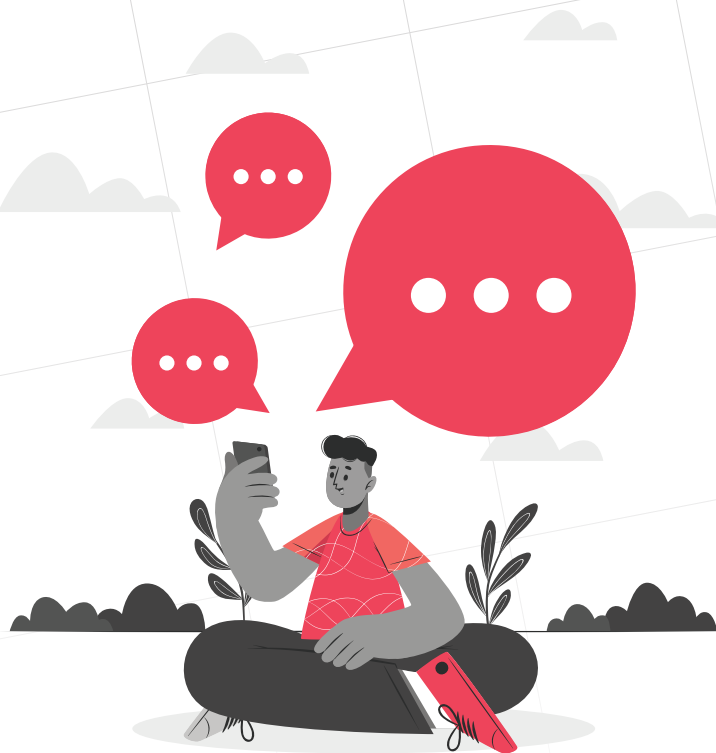
2. Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Povelja Evropske unije o osnovnim pravima garantuje fundamentalna prava na nivou Evropske unije. Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona (1. decembar 2009. godine), Povelja je dobila karakter primarnog prava Unije. Osim u državama članicama Povelja ima značaj i u državama kandidatima za članstvo.

Povelja Evropske unije o osnovnim pravima (2007.godina)

Član 11.

1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu da se ima sopstveno mišljenje, primaju i saopštavaju informacije i ideje bez miješanja državnih organa i bez obzira na granice.
2. Poštuju se sloboda i pluralizam medija.



Nacionalni pravni okvir

Prateći međunarodne standarde, sloboda izražavanja zajemčena je i Ustavom Crne Gore kao najvišim pravnim aktom. Ustavom se dalje jemči i sloboda štampe, kao i pravo pristupa informacijama koje su u posjedu javnih vlasti, te zabranjuje cenzura.

U skladu sa principom ustavnosti ove ustavne kategorije se, u omeđenim granicama, dalje razrađuju opštim aktima niže pravne snage, odnosno zakonima i podzakonskim aktima.

1.1. Ustav Crne Gore

Sloboda izražavanja

Član 47

Svako ima pravo na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način.

Pravo na slobodu izražavanja može se ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast i ako se ugrožava javni moral ili bezbjednost Crne Gore.

Sloboda štampe

Član 49

Jemči se sloboda štampe i drugih vidova javnog obavještanja.

Jemči se pravo da se, bez odobrenja, osnivaju novine i druga sredstva javnog informisanja, uz upis kod nadležnog organa.

Jemči se pravo na odgovor i pravo na ispravku neistinite, nepotpune

ili netačno prenijete informacije kojom je povrijeđeno nečije pravo ili interes i pravo na naknadu štete prouzrokovane objavljivanjem netačnog podatka ili obavještenja.

Zabrana cenzure

Član 50

U Crnoj Gori nema cenzure.

Nadležni sud može spriječiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obavještanja samo ako je to neophodno radi: sprječavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka; očuvanja teritorijalnog integriteta Crne Gore; sprječavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na nasilje ili vršenje krivičnog djela; sprječavanja propagiranja rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili diskriminacije.

Pristup informaciji

Član 51

Svako ima pravo pristupa informacijama u posjedu državnih organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja.

Pravo pristupa informacijama može se ograničiti ako je to u interesu: zaštite života; javnog zdravlja; morala i privatnosti; vođenja krivičnog postupka; bezbjednosti i odbrane Crne Gore; spoljne, monetarne i ekonomske politike.

1.2. Zakon o medijima

Kada je u pitanju postavljanje komentara na internet portalima, referentni nacionalni instrument je Zakon o medijima.

Naime, u osnovnim odredbama Zakona o medijima propisano je da država obezbjeđuje i jamči slobodu medija, izražavanja i informisanja na nivou standarda koji su sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama (EU, Savjet Evrope, OUN, OEBS). Takođe, normirano je da se Zakon tumači i primjenjuje u skladu sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i praksom

precedentnog prava Evropskog suda za ljudska prava.

U Zakonu o medijima, članovima 3, 34-47, 24-33 i 48 do 55 su regulisani: širenje medijskog sadržaja i zaštita posebnih prava; prava, obaveze i odgovornosti u informisanju; pravo na odgovor i ispravku.

Odgovornost za objavljeni medijski sadržaj

“Osnivač medija odgovoran je za objavljeni medijski sadržaj, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

Glavni urednik je lice koje slobodno i samostalno uređuje medijski sadržaj i odgovara za objavljeni medijski sadržaj.

Za štetu učinjenu objavljivanjem neistinitog, nepotpunog ili drugog medijskog sadržaja, osnivač, glavni urednik i novinar odgovaraju solidarno, ako se dokaže da su postupali suprotno dužnoj novinarskoj pažnji.“

Definicija komentara

“Komentar je sadržaj objavljen u internetskoj publikaciji koji je kreirao njen registrovani korisnik povodom objavljenog medijskog sadržaja.“

Uklanjanje komentara

“Osnivač internetske publikacije je dužan da ukloni komentar koji predstavlja očigledno nezakonit sadržaj, bez odlaganja, a najkasnije u roku od 60 minuta od saznanja ili od dobijanja prijave drugog lica da predstavlja nezakonit sadržaj.“

Nezakoniti sadržaj

Nezakoniti sadržaj postavljen je vrlo ekstenzivno, te je propisano da se pod istim podrazumijeva sadržaj čije je objavljivanje u mediju zabranjeno u skladu sa članovima od 34 do 39.

Nezakoniti sadržaj definisan pomenutim članovima, može se podijeliti u pet cjelina:

1. Pretpostavka nevinosti i izvještavanje o sudskim postupcima

U cilju zaštite ljudskog dostojanstva, niko se u mediju ne smije označiti počiniocem krivičnog djela, odnosno proglasiti krivim ili odgovornim prije pravnosnažne odluke suda.

Mediji su dužni da objektivno i tačno izvještavaju o sudskim postupcima.

2. Govor mržnje

Zabranjeno je objavljivanje informacija u medijima kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, političkog, vjerskog i drugog uvjerenja, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

3. Djeca i maloljetnici

Mediji su dužni da štite integritet djece i maloljetnika.

Nije dozvoljeno na način dostupan djeci, odnosno maloljetnicima javno izlagati pornografski sadržaj u medijima.

Mediji ne smiju objavljivati informacije kojima se posredno ili neposredno otkriva identitet djeteta, odnosno maloljetnika uključenog u slučajeve bilo kog oblika nasilja ili krivičnog djela, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac i, u tom kontekstu, iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i njegovog privatnog života.

4. Zabranjeno reklamiranje

Zabranjeno je reklamiranje prodaje i kupovine ljudskih organa, tkiva i ćelija za presađivanje ili transfuziju.

Mediji ne smiju reklamirati oružje, opojne droge, duvanske proizvode, promet roba i pružanje usluga zabranjenih zakonom, lijekove koji su dostupni jedino uz recept, medicinske tretmane, postupke i metode

liječenja koji nijesu u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita.

Zabranjeno je skriveno reklamiranje.

5. Lična prava

Nije dozvoljeno objavljivanje informacije kojom se vrši povreda časti i ugleda.

Objavljivanje informacije koje mogu štetiti časti i ugledu, dozvoljeno je ako je informacija tačna, izvještava o stvarima od javnog interesa i doprinosi pravu na informisanje.

Prikazom ili opisom scene nasilja u medijskom sadržaju ne smije se povrijediti dostojanstvo žrtve nasilja.

Mediji su dužni da u medijskim sadržajima koji sadrže scene nasilja, posljedice nasilja ili prirodnih katastrofa, poštovanjem standarda Kodeksa, na primjeren način informišu javnost uz eliminisanje senzacionalizma.

Karikaturalno i satirično prikazivanje lica ne smatra se povredom dostojanstva ličnosti.

Razmatranje ličnih prava

Ovdje treba napomenuti da se ne trebaju uklanjati komentari koji izražavaju vrijednosne sudove. Vrijednosni sudovi se najlakše mogu objasniti kao iznošenje mišljenja koje po prirodi stvari nije dokazivo.

Primjera radi, ukoliko neko u komentaru napiše za neku osobu da je “budala” radi se o vrijednosnom sudu, mišljenju za koje nije moguće pribaviti konkretan dokaz, niti postoji jasna definicija po kojoj se može utvrditi istinitost ili neistinitost takve tvrdnje bez obzira što je ona, po prirodi stvari, uvrijedljivog karaktera.

S druge strane, uvrijedljive komentare koji imaju karakter činjeničnog iskaza potrebno je ukloniti. Činjenični iskazi su one tvrdnje koje su podložne dokazivanju. Na primjer, ukoliko neko kaže za neko lice da je “lopov” takva tvrdnja je podložna dokazivanju i takav komentar može biti dozvoljen samo ukoliko je targetirano lice pravosnažno osuđeno za

krivično djelo krađe.

Takođe, najveći stepen zaštite od zadiranja u lična prava imaju pojedinci koji su privatne ličnosti. Zato treba posebnu pažnju obratiti na komentare sporne sadržine koji se odnose na lica koja žive povučenim i privatnim životom. Suprotno tome, javne ličnosti, naročito javni funkcioneri uživanju manji stepen zaštite privatnog života jer se svjesno izlažu sudu javnosti.

Kada su u pitanju pravna lica, opet privatne kompanije uživaju veći stepen zaštite, ali i sudska grana vlasti zbog potrebe zaštite ugleda pravosuđa. Kompanije u državnom vlasništvu, organi izvršne i zakonodavne vlasti uživaju najmanji stepen zaštite od zadiranja u lična prava.

Sudska zaštita

U slučaju da osnivač internetske publikacije odluči da komentar povodom povrede prava ne ukloni, lice na koje se odnosi komentar može zatražiti uklanjanje sadržaja od nadležnog suda.

Pravila komentarisanja

Internetska publikacija je dužna da propiše pravila za objavljivanje komentara trećih lica i učini ih javno dostupnim.

1.3. Značaj Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Revolucionarni doprinos pravu na slobodu izražavanja dala je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Osim, ranije pomenutog, uspostavljanja Evropskog suda za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kojem se svaki pojedinac može obratiti ukoliko smatra da mu je na teritoriji članice Savjeta Evrope povrijeđeno pravo zaštićeno Konvencijom, ovaj dokument ima i drugi značaj koji proizilazi iz njegove pravne prirode. Naime, Konvencija je po pravnoj prirodi međunarodni ugovor, pa valja napomenuti da je Ustavom Crne Gore propisano da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, odnosno da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose

uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. Dakle, svaki zakon i podzakonski akt mora biti usklađen sa Konvencijom, a ukoliko nije onda će se Konvencija neposredno primjenjivati.

Prethodno navedeno ne znači da domaći propisi moraju biti usklađeni samo sa pukim tekstom Konvencije, u konkretnom slučaju člana 10 koji se odnosi na slobodu izražavanja. Evropski sud za ljudska prava, u skladu sa principom autonomnog tumačenja, u svojim odlukama daje značenje svim pojmovima upotrijebljenim u Konvenciji i razrađuje standarde konvencijskog prava. Prema tome, sloboda izražavanja u smislu Konvencije je sve ono što je Evropski sud u svojoj praksi rekao da jeste i ona se može ograničiti samo u skladu sa standardima koje je taj Sud uspostavio u svojoj višedecenijskog praksi. Samim tim, kada sud u Crnoj Gori odlučuje o odgovornosti portala za objavljene komentare, i tako potencijalno ograničava slobodu izražavanja, mora se rukovoditi praksom Evropskog suda za ljudska prava. Isto tako, kada moderator na portalu uklanja neki komentar i tako ograničava slobodu izražavanja autoru komentara, mora imati u vidu konvencijske standarde koji su pojednostavljeno predstavljeni u ovom vodiču.

1.4. Sadržina prava na slobodu izražavanja

Pravo na slobodu izražavanja spada u ljudska prava, odnosno u užem smislu građanska i politička prava. Kao i svako ljudsko pravo, odlikuje ga univerzalnost, što znači da pripada svim pojedincima bez obzira na njihove lične karakteristike ili svojstva, i bez obzira na način i sredstva kako se ostvaruje. Kada je u pitanju njegova sadržina, nju upravo najbolje odslikava član 10 Evropske konvencije:

SVAKO ima pravo na slobodu izražavanja.

Ovo pravo obuhvata slobodu MIŠLJENJA i slobodu PRIMANJA I PRENOŠENJA INFORMACIJA I IDEJA, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice.

Pravo na slobodu izražavanja je kompleksno i višeslojno, te se mogu uočiti tri njegove komponente. Pravo da se posjeduje mišljenje predstavlja tzv. unutrašnji aspekt prava na slobodu izražavanja svakog pojedinca. Eksterni element prava na slobodu izražavanja usmjeren je od pojedinca koji to pravo koristi prema društvu na način što će ga

iskoristiti bez ograničenja formata. Treći dio odnosi se na pravo da se traži za informacijama.

Pravo na slobodu izražavanja, iako univerzalno ljudsko pravo koje pripada svim pojedincima, nije po svojoj prirodi apsolutno. To znači da ono može biti ograničeno, s tim što ograničenja moraju biti srazmjerna cilju koji se želi postići. Konvencija propisuje da se pravo na slobodu izražavanja **može ograničiti** ukoliko je ograničenje **propisano zakonom**, ukoliko **postoje legitimni interesi** koji se žele istim postići i ukoliko je to ograničenje prava na slobodu izražavanja **neophodno u demokratskom društvu**. Ipak, za razliku od ove negativne obaveze na strani države, kojom se zahtijeva da se ne uvode ograničenja slobode izražavanja, osim u slučaju ispunjenja prethodno opisanih uslova, postoji i pozitivna obaveza države. Generalno, pozitivna obaveza se odnosi na stvaranje povoljnog okruženja od strane države za ostvarivanje prava na slobodu izražavanja. To znači da je potrebno obezbijediti mehanizme da sva zainteresovana lica bez straha iznesu svoje mišljenje i ideje.

1.5. Kodeks novinara Crne Gore

Iako Kodeks novinara Crne Gore ne predstavlja pravno obavezujući dokument, u dijelu 2.8. regulisano je pitanje online komentara.

Online komentari

„Online mediji treba da definišu svoja interna pravila vezano za komentare trećih osoba.

Ova pravila treba da imaju za cilj izbjegavanje nezakonitog i neetičkog sadržaja, uz puno poštovanje slobode izražavanja.

Komentatori moraju biti upoznati sa ovim pravilima. Komentare na portalima moderira administrator, po ustanovljenim pravilima“.


Dva aspekta moderacije komentara

Kada je u pitanju postavljanje komentara, izdvojila su se dva vodeća postupka u moderaciji komentara - premoderacija i postmoderacija. Pored ovog, postoji i hibridna moderacija.

Premoderacija podrazumijeva da moderator nadgleda sadržaje koje postavljaju treća lica i cijeni da li su isti u skladu sa zakonom i donešenim pravilima komentaranja. Na taj način, ovlašćena lica na internet portalima odlučuju koji će od komentara biti objavljeni, što ta lica postavlja, makar relativno, u uređivačku poziciju ako komentare posmatramo kao integralni dio medijskog sadržaja. Prednost premoderacije je što se sprječava objavljivanje nezakonitog sadržaja. Time se predupređuje mogući govor mržnje, uvrede, klevete i svi ostali neželjeni sadržaji. To se reflektuje kako na društvenu klimu, tako i na jačanje medijskog integriteta. Istovremeno, inhibiraju se određene pravne posljedice koje mogu nastupiti po medije objavljivanjem nezakonitog sadržaja.

Ipak, postupak premoderacije prate brojni izazovi. Često ograničeni kadrovski resursi medija predstavljaju jedan od najvećih problema. Naime premoderacija iziskuje dodatni angažman lica koja će cijiniti adekvatnost komentara. Osim što treba uložiti u kvantitativno poboljšanje resursa, postupak premoderacije podrazumijeva i obuku tih lica. Ovo je posebno važno kako bi odobravanje komentara bilo dosljedno i kako bi ova lica bila istinski kompetentna da cijene zakonit od nezakonitog sadržaja.

Koncept *postmoderacije* podrazumijeva da se komentari objavlju u realnom vremenu i da nema prethodne selekcije njihovog sadržaja. Tako svi komentari bivaju objavljeni samim njihovim postavljanjem od strane autora, a da mediji ne budu upoznati sa njihovim sadržajem. Može se reći da su prednosti postmoderacije mane premoderacije. Postmoderacija podrazumijeva smanjena ulaganja u angažman lica angažovanih



na moderaciji komentara. Takođe, ovim pristupom komentari bivaju objavljeni odmah, što vodi intenzivnoj komunikaciji i naglašenijem osjećaju trećih lica pripadnosti medijskom prostoru.

U praksi se kao manje zastupljen model u odnosu na prethodne, primjenjuje i tzv. *hibridna moderacija*, koja predstavlja kombinaciju prethodna dva modela.

Crna Gora se kao i mnoge evropske države opredijelila za NTD proceduru („*notice and takedown*”). Njome se u stvari sprovodi postupak uklanjanja spornog materijala nakon saznanja ili nakon obavještenja zainteresovanog lica. Skoro sve zemlje EU opredijelile su se za ovu proceduru, a kao pravni osnov koristi se Direktiva Evropske unije o elektronskoj trgovini 2000/31, kojom je regulisan i internet sadržaj. Treba naglasiti da ne postoji uniformna NTD procedura, već je države primjenjuju različito.

Kao što je već pomenuto u Zakonu o medijima, osnivač internetske publikacije je dužan da ukloni komentar koji predstavlja očigledno nezakonit sadržaj, bez odlaganja, a najkasnije u roku od 60 minuta od saznanja ili od dobijanja prijave drugog lica da predstavlja nezakonit sadržaj.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava

Nacionalni pravni okvir u velikoj mjeri se oslanja na međunarodne dokumente u procjeni odgovornosti i dozvoljenog medijskog sadržaja koji može biti objavljivan u komentarima na internet portalima. Poseban značaj ima Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i praksa Evropskog suda za ljudska prava, budući da Zakon o medijima koji je *lex specialis* za ovu oblast propisuje da će se isti tumačiti i primjenjivati u skladu sa ovom Konvencijom i praksom ESLJP.

U dosadašnjoj praksi, izdvojile su se dvije presude kada je u pitanju postavljanje komentara na internet portalima.

„Delfi As“ protiv Estonije

Informativni portal Delfi As (u daljem tekstu Delfi) objavio je početkom 2006. godine vijest da je jedna od trajektnih kompanija u toj zemlji odlučila da promijeni maršutu kojom je saobraćala ka ostrvima. Usljed ove odluke trajektne kompanije, došlo je do pucanja leda preko kojeg je obavljan kopneni saobraćaj u zimskom periodu. Zbog sigurnosti saobraćaja, ovi putevi morali su biti zatvoreni. To je dovelo do revolta, budući da je saobraćaj automobilima bio znatno finansijski isplativiji od korišćenja trajekta. Mnogi čitaoci su ispod ovog članka objavili prijeteće i uvredljive komentare na račun trajektne kompanije, a neki od njih bili su i antisemitski.

Trajektna kompanija se zatim obratila Delfiju tražeći da uklone sporne komentare, što je i učinjeno. Ipak, uprkos tome što je ukazano i što je portal bio u posjedu softverskog rješenja kojim se automatski uklanjaju komentari koji sadrže sporne riječi, neki od komentara ostali su i šest nedjelja nakon objavljivanja teksta.

Nakon toga, trajektna kompanija je tužila Delfi, pri čemu je sud konstatovao da su objavljeni komentari bili uvredljivi, prijeteći i klevetnički, te da je Delfi odgovoran za njih. Kažnjen je sa 5000 estonskih kruna (oko 320 EUR). Nakon toga, internet portal je podnio žalbu naglašavajući da se prema pravu Evropske unije (Direktivi o elektronskoj trgovini), Delfi ne može smatrati odgovornim za objavljene komentare. Vrhovni sud Estonije se nije složio sa ovakvim tumačenjem i potvrdio je presudu niže sudske instance ustanovljavajući da je Delfi imao kontrolu nad objavljivanjem komentara.

Smatrajući da je nacionalnom presudom prekršeno pravo na slobodu izražavanja, Delfi je podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava. Prilikom razmatranja predstave ESLJP nije razmatrao pitanje odgovornosti Delfija prema pravu EU, već je zaključio da je osuda za klevetu bila u skladu sa nacionalnim pravnim oviorom. To je i značilo da je ograničenje slobode izražavanja bilo u „skladu sa zakonom“. Razmatrajući i preostala dva uslova za ograničenje slobode izražavanja, legitimni interes i neophodnost u demokratskom društvu, Sud je razmotrio i odredio se u odnosu na više pitanja.

ESLJP je analizirajući ovo pitanje utvrdio da je, imajući u vidu njegov značaj, portal sa pravom mogao očekivati emotivnu reakcija čitalaca, zbog čega je Delfi trebao posvetiti dužnu pažnju ovom pitanju. Sud je, takođe, utvrdio da su komentari nesumnjivo bili klevetnički i uvredljivi, a da je Delfi učinio nedovoljno da komentare ukloni i pokazao manjak proaktivnosti. Na to ukazuje činjenica da neki od komentara nisu uklonjeni ni šest nedjelja od postavljanja. U odnosu na tvrdnju Delfija da trajektna kompanija treba da tuži autore komentara, Sud je zaključio da bi bilo izuzetno teško utvrditi njihov identitet budući da im je Delfi omogućio da komentare postavljaju anonimno. Takođe, Sud je bio mišljenja da je dosuđeni iznos za naknadu štete bio relativno mali.

Imajući u vidu sve izrečeno, ESLJP je zaključio da dosuđena naknada štete zbog klevete ne predstavlja ograničenje slobode izražavanja saglasno članu 10 Evropske konvencije.

Veliko vijeće ESLJP potvrdilo je odgovornost Delfija za komentare, kao i da izrečenom sankcijom nije povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja. Veliko vijeće je mišljenja da bez obzira što Delfi nije autor komentara, ovaj portal ima kontrolu nad istim. Takođe, pokazalo se i da softver koji je Delfi koristio ima ozbiljne manjkavosti imajući u vidu da su, bez obzira

na njega, mnogi komentari ostali neuklonjeni. Veliko vijeće se, sa druge strane, dotaklo i namjere Delfija da komentari koji čitaoci ostavljaju budu integralni dio njegovog medijskog sadržaja, odnosno „okruženja“. Takođe, konstatovano je da privlačenje komentara predstavlja komercijalni cilj Delfija, jer broj posjeta zavisi od broja komentara, što u krajnjem utiče na reklame koje se objavljuju na komentarisanim vijestima. Time je Veliko vijeće utvrdilo da je broj komentara koji se objavljuju na portalu u direktnoj vezi sa profitom kompanije. Imajući u vidu da je utvrđeno da su komentari nesporno uvredljivi i klevetnički, Veliko vijeće je konstatovalo da se Delfi ne može smatrati samo pružaocem tehničke usluge odnosno posrednikom na čijoj platformi će korisnici objavljivati komentare, već da postoji odgovornost kompanije za postavljene komentare.

„MTE i Index“ protiv Mađarske

Prvi podnosilac predstavke koji se žalio da mu je povrijeđena sloboda izražavanja je Magyar Tartalomszolgaltató Egyesület (u daljem tekstu: MTE). U pitanju je samoregulatorno tijelo mađarskih provajdera internet sadržaja. Drugi podnosilac predstavke, Index.hu Zrt (dalje u tekstu: Indeks) je pravno lice - vlasnik jednog od najvećih internet portala u Mađarskoj. Oba podnosioca predstavke dozvoljavala su postavljanje komentara ispod tekstova nakon registracije, a bez prethodnog moderiranja. Takođe, na svojim sajtovima istakli su obavještenje da su autori komentara odgovorni za iste, a obje kompanije primjenjivale su NTD (sistema obavještenja i uklanjanja komentara po obavještenju).

Početkom 2010. godine, MTE je objavio tekst pod naslovom „*Još jedno neetičko komercijalno ponašanje na mreži*“ o dvije veb stranice za upravljanje nekretninama u vlasništvu iste kompanije. Ove veb stranice su svojim korisnicima besplatno pružale uslugu oglašavanja u trajanju od 30 dana. Nakon isteka besplatnog roka od 30 dana, usluga je postala predmet naknade i to bez prethodnog obavještenja korisnika. Neki od komentara ispod teksta, kojim je kritikovana ova poslovna praksa, bili su da se radi o „prevarantskoj“, „muljatorskoj“ i „smećarskoj“ kompaniji. Isti tekst objavljen je i na portalu Index, a jedan od komentara glasio je „Ovakvi ljudi bi trebali posrati ježa i potrošiti sav novac na grobove svojih majki dok ne padnu mrtvi.“

Desetak dana nakon objavljivanja spornih komentara kompanija koja upravlja dotičnim veb stranicama za upravljanje nekretninama pokrenula je parničnu tužbu protiv MTE i Indexa. Tužilac je tvrdio da je tekst lažan i uvredljiv, kao i komentari koji su uslijedili, te da je povrijeđena njegova reputacija. Kada su saznali za tužbu, MTE i Index su odmah uklonili osporavane komentare.

U protivtužbama, podnosioci predstavke su tvrdili da su oni, prema Zakonu kojim je primijenjena Direktiva EU o elektronskoj trgovini samo posrednici, te da nisu bili odgovorni za komentare korisnika. Nakon toga, Sud je djelimično usvojio tužbu, smatrajući da je komentarima povrijeđena tužiočeva reputacija. Sud je tvrdio da su komentari uvredljivi i ponižavajući i da su prevazišli prihvatljive granice slobode izražavanja. Sud je odbacio argumente MTE i Indexa da su oni samo posrednici i da im je jedina obaveza bila da uklone određene sadržaje u slučaju obavještenja. Sud je tvrdio da komentari predstavljaju uređen sadržaj, spadaju u istu kategoriju kao i pisma čitalaca i da su kompanije odgovorne za omogućavanje njihovog objavljivanja, bez obzira na činjenicu da su ih kasnije uklonili. Kada je u pitanju objavljeni tekst, sud je konstatovao da je isti doprinio tekućoj društvenoj i stručnoj raspravi o problematičnom ponašanju veb stranica o nekretninama i da to nije prešlo prihvatljiv nivo kritike.

Nakon toga, obje strane su se žalile. Apelacioni sud u Budimpešti je 2011. godine u osnovi potvrdio prvostepenu odluku, ali je izmijenio obrazloženje. Apelacioni sud je zaključio da su - za razliku od pisama čitalaca čije je objavljivanje zavisilo od uredničkih odluka - komentari, bez izmjena, odražavali mišljenja pojedinačnih komentatora. Bez obzira na to, vlasnik veb stranice bio je odgovoran za njih. Prema obrazloženju suda, Zakon iz 2001. godine, kojim se Direktiva 2000/31/EZ o elektronskoj trgovini transponuje u mađarsko pravo, nije se primenjivao na slučaj Indexa i MTE jer se odnosio samo na elektronske usluge komercijalne prirode, posebno na kupovinu putem Interneta. Prema članu 2 Zakona, elektronske komercijalne usluge bile su usluge povezane sa informacionim društvom čija je svrha bila prodaja, kupovina ili zamjena materijalne i pokretne imovine, što nije bila situacija u ovom slučaju.

Vrhovni sud potvrdio je prethodne presude i naveo u zaključku da su komentari mogli naškoditi dobroj reputaciji tužioca i da se odgovornost podnosilaca zahtjeva sastoji u tome što su dozvolili njihovo objavljivanje.

Nakon što je i ustavna žalba odbijena, MTE i Index su podnijeli predstavku Evropskom sudu za ljudska prava ističući da im je povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja. Sud je prihvatio argument Vlade da su odredbe Građanskog zakonika predvidjele da izdavač medija koji vodi veliki internet portal vijesti u ekonomske svrhe i samoregulatorno tijelo provajdera internet sadržaja mogu, u načelu, biti odgovorni prema domaćem zakonu za nezakonite komentare trećih strana. Dakle, Sud smatra da su podnosioci predstavki bili u poziciji da procijene rizike vezane za njihove aktivnosti i da su morali biti u mogućnosti da predvide, u razumnoj mjeri, posljedice koje bi one mogle prouzrokovati. Stoga se zaključuje da je ograničenje „propisano zakonom“ u smislu drugog stava člana 10. Konvencije bilo ispunjeno. Sud je, takođe, prihvatio da je miješanje imalo „legitimni cilj zaštite prava drugih“, što znači da je ispunjen i drugi uslov opravdanog ograničenja slobode izražavanja.

Cijeneći treći uslov koji se tiče „neophodnosti u demokratskom društvu“, Sud je posebno ispitao slučaj *Delfi AS*. Ipak, bez obzira na postojanje sličnosti, Sud je zauzeo stav da je ovaj slučaj drugačiji. Iako uvrjedljivi i vulgarni, sporni komentari nisu predstavljali jasno nezakonit govor i svakako nisu predstavljali govor mržnje ili podsticanje na nasilje. Naprotiv, dok je drugi podnosilac predstavke vlasnik velikog medija za koji se mora smatrati da ima ekonomske interese prilikom postavljanja komentara, prvi podnosilac predstavke je neprofitno samoregulatorno udruženje provajdera Internet usluga, te u njegovom slučaju nema finansijskih interesa.

Sud je konstatovao da je potrebno napraviti balans između slobode izražavanja, sa jedne strane, i zaštite ugleda, sa druge. Sud je, takođe, zaključio da postoji razlika između komercijalnih ugleda preduzeća i ugleda pojedinca u pogledu njegovog ili njihovog društvenog statusa. Dok kod pojedinca narušavanje ugleda može imati uticaja na nečije dostojanstvo, kompanije su lišene moralne dimenzije koju ugled pojedinaca obuhvata.

U konačnom, Sud je utvrdio da nacionalni sudovi nisu ujednačeno sproveli postupak odmjerenja između prava podnosioca predstavke na slobodu izražavanja, sa jedne, i prava veb stranica za upravljanje nekretninama na poštovanje njihovog komercijalnog ugleda, sa druge strane. Naime, sud je na taj način bez neophodnog odmjerenja i balansiranja između ova dva prava, prihvatio argumentaciju da su komentari bili nezakoniti

i štetili ugledu veb stranica za oglašavanje nekretnina. Takođe, Sud je zaključio da, za razliku od slučaja Delfi, komentari koji su postavljeni u ovom slučaju nisu predstavljali govor mržnje, kao i da provajder internet usluga nije imao komercijalni motiv prilikom objavljivanja spornog teksta.

Gore navedena razmatranja dovoljna su bila da Sud zaključi da je došlo do povrede člana 10 Konvencije, pa je obavezao Mađarsku da podnosiocima predstavke isplati 5100 EUR.

Zapažanja o presudama

Razmatranja Evropskog suda za ljudska prava u ovim presudama upućuju da portal može biti odgovoran za objavljene komentare i onda kada postoji sistem prijave komentara. Dakle, činjenica da je portal ustanovio sistem koji omogućava da se prijavi nezakoniti komentar ne oslobađa portal od obaveze moderacije komentara.

Takođe, iako pravila komentarisanja predviđaju da je za sadržinu komentara odgovoran isključivo njihov autor, po shvatanjima Suda u Strazburu, to ne isključuje potencijalnu odgovornost portala. Naročito u situacijama kada za objavljivanje komentara nije potrebna registracija i/ili kada ta registracija ne omogućava utvrđivanje identiteta autora komentara.

Veći stepen odgovornosti za postavljene komentare, može se zaključiti iz analiziranih presuda, imaju portali koji imaju komercijalni karakter, a naročito oni za koje se može zaključiti da su mogućnost komentarisanja uveli upravo da bi povećali čitanost i na taj način ostvarili komercijalne motive.

Konačno, analizirane presude upućuju i na stav Suda u Strazburu da moderatori posebnu pažnju treba da obrate na komentare ispod tekstova kojima se izvještava o temama za koje je očekivano da će izazvati snažniju reakciju javnosti.

Semafor ocjene komentara

Nedozvoljen sadržaj u komentarima:¹

Govor mržnje odnosno sve informacije kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, političkog, vjerskog i drugog uvjerenja, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Kršenje pretpostavke nevinosti i netačno izvještavanje o sudskim postupcima.

Reklamiranje.

Zloupotreba identiteta i statusa djece i maloljetnika.

Povreda ličnih prava kojim se vrijeđa čast i ugled.

Način uvredljivog izražavanja:

- Uvrijedljiv govor saopštavanjem činjenica.
- Uvrijedljiv govor iznošenjem vrijednosnih sudova.
- Uvrijedljiv govor koji može štetiti časti i ugledu ukoliko je informacija tačna, doprinosi pravu na informisanje i odnosi se na stvari od javnog interesa.

¹ Detaljan pregled nezakonitog sadržaja dat je u dijelu koji se odnosi na Zakon o medijima.

Uvredljiv govor usmjeren prema:

- Pravosudnim organima
Običnim ljudima
- Državnim službenicima
Javnim ličnostima (osim političarima)
- Političarima i birokratama na visokim položajima
Državi, Vladi i drugim državnim institucijama (koje nemaju pravosudnu funkciju)

Primjeri

“On je Hrvat a miješa se u vjerska pitanja u CG. Neka se bavi svojima”

Nedozvoljen komentar – u pitanju je govor mržnje s obzirom da se radi o komentaru kojim se podstiče diskriminacija po osnovu ličnog svojstva i vjerskog uvjerenja. Takođe, ovim komentarom iskazana je i netolerancija u formi nacionalizma, kao i diskriminacije i neprijateljstva manjinskog naroda.

“Prošla su tri dana a ubica je još na slobodi, radi li što ta policija”

Nedozvoljen komentar – bez obzira što možda u nekom konkretnom slučaju postoji visok stepen sumnje da je neko konkretno lice izvršilac krivičnog djela ubistva, on se ne može označiti kao “ubica” sve dok za to ne bude pravosnažno osuđen, jer se radi o kršenju pretpostavke nevinosti. Isto se odnosi i na relativno čestu upotrebu izraza “lopov”, i slično. Kritika, pa eventualno i neopravdana i pretjerana policije kao organa izvršne vlasti, u drugom dijelu komentara, dozvoljena je, naročito ako se radi o vrijednosnom sudu.

“Sjutra svi na izbore, znate što vam je činiti, svi za Evropsku Crnu Goru”

Nedozvoljen komentar – iako se u komentaru ne navodi niti jedna konkretna politička ličnost, politički subjekt ili broj na glasačkom listiću, pominjanje ili aludiranje na izborni slogan predstavlja skriveno reklamiranje.



“Ja ovoga ministra ništa ne razumijem što priča, potpuno nesposoban i pri tome svjesno obmanjuje ljude”

Dozvoljen komentar – političari i birokrate na visokim položajima moraju imati veći stepen tolerancije na uvredljivi govor naročito kada su u pitanju vrijednosni sudovi.

“Ovoga sudiju odmah poslati na biro!”

Nedozvoljen komentar – sudski organi uživaju najveći stepen zaštite od uvredljivog govora, naročito kada se targetiraju pojedinačni nosioci pravosudnih funkcija. Po standardima slobode izražavanja, sudski organi imaju posebnu zaštitu, jer važi princip da sudija govori presudom. Ovo je posebno značajno zbog toga što po etičkim pravilima sudijama nije dozvoljeno da u javnosti zasebno obrazlažu i polemišu oko odluke koju su donijeli.

